

Fertil atamasi va fertil yoshdagi insonlarning psixologik xususiyatlari

Razakova Rayxan Saylaubekovna –
Pedagogika va psixologiya kafedrası
dotsenti., (PhD) UrDU.

Annatasiya: Ushbu maqolada Fertil atamasi va fertil yoshdagi insonlarning psixologik xususiyatlari yoritilgan.

Kalit soʻzlari: fertil, davr, tugʻish, sogʻlom, chegara, reproduksiya.

Ayol sogʻlom boʻlsa va u ona boʻlib, sogʻlom farzandni bagʻriga bossa, bu bizning hayotdan koʻrgan mehrimiz, topgan oqibatimiz, etgan baxtimizdir. Prezidentimizning har tomonlama barkamol avlodni tarbiyalash yoʻlida koʻrsatayotgan ulkan gʻamxoʻrliklarining samarasi oʻlaroq, bugun bizning yurtimizda “Sogʻlom ona – sogʻlom bola” umumxalq ezgulik harakati keng quloch yoygan. Taʼkidlash joizki, xalqimizga xos boʻlgan onaga, otaga sharqona ehtirom va izzat koʻrsatishdek ibratli qadriyatlar istiqloq yillarida yangicha mazmun va maʼno kasb etdi[1].

Sogʻlom muhit qaror topgan oilalar yurt koriga yaraydigan, el xizmatiga kamarbasta boʻla oladigan farzandlarni tarbiyalab, kamolga etkazishning eng asosiy omillaridan biridir. SHu boisdan ham mamlakatimizda oilalar mustahkamligini taʼminlash, uni moddiy va maʼnaviy jihatdan qoʻllab-quvvatlash davlat siyosatining ustuvor yoʻnalishlaridan biri etib belgilangan. Prezident SH.Mirziyoev taʼkidlaganidek, “Biz uchun muqaddas boʻlgan oila asoslarini yanada mustahkamlash, xonadonlarda tinchlik-xotirjamlik, ahillik va oʻzaro hurmat muhitini yaratish, maʼnaviy-maʼrifiy ishlarni aniq mazmun bilan toʻldirishdan iborat boʻlmogʻi zarur[2].

Qadrli Yurtboshimiz ona baxtini, oila mustahkamligini oʻylab, goʻdagining tomirlariga oʻz hayot rishtalarini bogʻlaydigan onaning salomatligiga hali u ona boʻlmasidanoq qaygʻurmoqda. Davlatimiz rahbarining qizlarimiz uchun oʻz otasidanda ziyod qaygʻurishi, onasidanda ortiq kuyinishi, ota onadanda ziyod mehribonlik koʻrsatayotgani, uyida farzand, ayniqsa qiz farzand oʻstirayotgan ota onalar qalbini behad toʻlqinlantiradi. Zimmalariga katta masʼuliyat yuklaydi.

Zero yurtimizda qiz bolalarning - bo'lg'usi onalarning ham jismoniy, ham ma'naviy sog'lom bo'lib voyaga etishi, ularning maktabdan so'ng litsey va kollejlarda albatta ta'lim olishini ta'minlash, zamonaviy bilim va kasb-hunarlarini egallashi bugungi kunda davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan.

Ta'kidlash o'rinliki, mamlakatimizda onalik va bolalikning huquqiy, iqtisodiy, ijtimoiy himoya qilinishini ta'minlash, xotin-qizlarning hayot tarzi va moddiy ahvolini yaxshilash, ularning jamiyat hayotining barcha jabhalarida ishtirok etishi uchun sharoit yaratishining mustahkam huquqiy kafolatlari yaratilgan. Xotin-qizlar huquq va manfaatlarining bu kafolati O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi, hukumat qarorlari, davlat dasturlarida o'z aksini topgan.

Fertil yoshi (reproduktiv yosh, generativ yosh) (ingl. Fertile/Reproductive age) – ayolning tug'ish qobiliyatiga ega bo'lgan yoshi. Demografik tahlilda reproduktiv yoshdagi chegaralar reproduktiv davrning davomiyligini aniqlaydi. Ayollar uchun bu yosh 15 dan 50 yilgacha, tug'ilish kam mamlakatlar uchun – 15 dan 45 yoshgacha. Aholida reproduktiv yoshdagi ayollarning ulushi ancha barqaror-25-30%, bu qiymatning o'zgarishi muayyan davrlarda tug'ilish darajasining o'zgarishiga bog'liq. Tug'ilish kalendari va tug'ilganlar sonidagi o'zgarishlar reproduktiv yoshdagi ayollar avlodlarining sonining turlicha bo'lishini ta'minlaydi, o'z navbatida tug'ilganlar soni va tug'ilishning umumiy koeffitsiyenti ushbu ayollarning soni va yosh tuzilishiga bog'liq. Reprodukativ yoshdagi ayollar uchun maxsus tug'ilish koeffitsiyentlari hisoblanadi. «Fertil» atamasi lotincha «unumdor» degan ma'noni anglatadi. Bu tushuncha bepushtlikning aksi bo'lib, tananing nasl berish qobiliyatini bildiradi[3].

Ayolning fertil yoshi - bu bolaligidan tug'ishga tayyorlanish davri. Ta'kidlash joizki, farzandning sog'lom tug'ilishiga va ayolning tug'ishiga qobiliyatini ham hisobga olish kerak. Axir, 35 yoshdan keyin chaqaloqni olib keladigan kelajakdagi onalar juda ko'p qiyinchiliklarga duch kelishadi. Ma'lumki, jinsiy rivojlanish davri 12-13 yoshdagi qizlarda sodir bo'ladi. Bu davrda birinchi hayz ko'rish asta-sekin sodir bo'la boshlaydi. Aslida o'sha yoshdagi qizlarimiz allaqachon bolali bo'lishi mumkinligiga qaramasdan, shifokorlar 15 yoshdan boshlab tug'ish yoshini hisoblashni boshlaydilar. Sababi, homiladorlikning erta davrida deyarli barcha qizlar reproduktiv organlarning to'la yetilmaganligini hisobga olgan holda, tug'ilish va

tug‘ish muammosiga duch kelishmoqda. Bundan tashqari, ko‘pincha yosh onalardan tug‘ilayotgan chaqaloqlar nimjon, hatto perinatal davrda xam ichki rivojlanish sust kechishi bilan, shuningdek abort qilishni talab qiluvchi xolatlar xam uchrashi mumkin.

Tug‘ish yoshining yuqori chegarasini odatda 49 yosh deb belgilangan. Ko‘plab ayollar ayni vaqtda hayz ko‘rishda davom etsa-da, chaqaloqni tug‘ilish qobiliyati sezilarli darajada kamayadi. Shu bilan birga, genetik nuqsonli bolaning tug‘ilish ehtimolligi oshadi.

Homilador ayollarni va tug‘ish yoshidagi ayollarni ro‘yxatga olish registrlarida ro‘yxatga olish ayollar maslahatxonalarida amalga oshiriladi. Bunday holda, ayollarda quyidagi tug‘ruq davrlarini ajratish odatiy holdir:

- **Erta reproduktiv yosh** - birinchi hayz davri boshlanishidan boshlab 20 yoshgacha.
- **O‘rtacha reproduktiv yosh** - 20 dan 40 yoshgacha. Bu vaqt oralig‘ida ayol organizmida tug‘ish qobiliyatining cho‘qqisi kuzatiladi. Shuni ta’kidlash lozimki, chaqaloqni tug‘ilishi uchun eng maqbul 35 yoshgacha bo‘lgan va maksimal unumdorlik davri 20-27 yosh.
- **Kech reproduktiv yosh** - 40 dan 49 yoshgacha. Hozirgi vaqtda ayni shu yoshda homiladorlik istalmagan bo‘lishi mumkin[4].

Fertil yosh bu sog‘lom avlod dunyoga keltira olish qobiliyatini anglatadigan atama. Bu erkaklarga ham, ayollarga ham tegishli. Fertil yoshda ayollar to‘rt shartli bosqichga ajratiladilar:

- Erta reproduktiv davr: hayz ko‘rish boshlanishidan 20 yoshgacha.
- O‘rta reproduktiv davr: 20 yoshdan 40 yoshgacha.
- Kech reproduktiv davr: 40 dan 45 yoshgacha.
- Tug‘ilishning pasayish bosqichi: 46 yoshdan 60 yoshgacha.

Homiladorlik uchun tibbiy va biologik tavsiya etilgan davr 20 yoshdan 40 yoshgacha. Homiladorlik muammolari tananing umumiy holatiga bog‘liq. Sog‘lom bola tug‘ilishi uchun bitta salbiy omilni yo‘q qilishning o‘zi etarli emas - umuman hayot tarzini qayta ko‘rib chiqish, to‘g‘ri ovqatlanish, dam olish va jismoniy faollik.

Xulosa qilib aytganda, belgilangan, ya’ni 20-40 yosh oralig‘ida farzand dunyoga keltirish ham ona uchun, ham bola uchun xavf tug‘dirmaydi. 40 yoshdan keyingi homiladorlik ayol salomatligiga xavfli hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ш.Мирзиёев. 2020 йил 2 февралдаги “Хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш ва оила институтини мустақкамлаш соҳасидаги фаолиятни тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони.
2. Оила ва хотин-қизлар билан ишлаш, маҳалла ва нуронийларни қўллаб-қувватлаш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида. Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармони, 01.03.2022 йилдаги ПФ-81-сон.
3. Каримов И.А. Оила фаровонлиги – миллат фаровонлиги: Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 5 йиллигига бағишланган мажлисидаги табрик сўзи. // Халқ сўзи газетаси. – 1997. – Б. 8.
4. А.М. Fozilbekova. Akusherlik va genekologiyadan hamshiralik ishi.Т-2004
5. Адлер А. Помощь родителям в воспитании детей. – М.: 1992.
6. Аёл, оила ва жамият / Илмий-амалий конференция материаллари / Масъул муҳ. Ф. Отахонов. – Т.: 2007 – 260 б.
7. Андреева Т.В. Семейная психология. – СПб.: 2004.
8. Антонов А.И. Микросоциология семьи. – М.: 1998.